

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. Програма “Формування соціальних навичок”	5
1.1. Пояснювальна записка	5
1.2. Перший рік навчання та виховання.....	11
1.3. Другий рік навчання та виховання	21
1.4. Третій рік навчання та виховання.....	34
1.5. Четвертий рік навчання та виховання	48
1.6. Орієнтовний перелік дидактичних матеріалів за роками навчання	63
2. Методичні рекомендації.....	74
2.1. Особливості соціального розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю	75
2.2. Організація корекційно-розвивальної роботи з формування соціальних навичок у дітей	78
2.3. Основні напрямки роботи	85
2.3.1. Адаптація дошкільників до умов дошкільного навчального закладу	89
2.3.2. Формування уявлень про себе (“Я сам”)	91
2.3.3. Формування навичок конструктивної взаємодії з дорослими та однолітками (“Я та інші”)	98
2.3.4. Формування адекватного сприймання предметів і явищ довкілля (“Я і довкілля”)	101
2.3.5. Приклади занять із соціального розвитку	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	127

1. ПРОГРАМА "ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК"

1.1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма "Формування соціальних навичок" ґрунтується на сучасному розумінні процесу виховання та навчання дітей з розумовою відсталістю, врахуванні закономірностей розвитку в дошкільному дитинстві, що є унікальним і неповторним етапом у житті дитини. Адже саме в цей період закладається основа для особистісного становлення дитини, розвитку її здібностей і можливостей, виховання самостійності та подальшої соціалізації. Пропонована програма орієнтує педагога на визнання пріоритету розвитку дошкільника як особистості. Такий підхід передбачає зміщення акцентів з дорослого як організатора педагогічного процесу на дошкільника як предмет основної турботи, на співбуття дитини і дорослого, дитини та реального світу.

Основоположним змістом програми є формування співпраці дитини з дорослим і навчання малюка способів засвоєння та набуття суспільного досвіду. В основі такої взаємодії лежить емоційний контакт як центральна ланка становлення у дитини мотиваційної сфери. Підкреслюючи значущість емоційного розвитку дитини в ранні періоди життя, А. Запорожець зазначав, що виток вищих людських емоцій лежать у переживаннях раннього дитинства. А якщо емоційне спілкування своєчасно не забезпечити (Д. Ельконін), то весь подальший розвиток дитини відбуватиметься повільно і ненормально. Порушення нормальної взаємодії з довколишніми на ранніх стадіях розвитку дитини негативно відбивається на формуванні всіх сторін психіки, уповільнюючи його темпи, впливаючи на цілісність розвитку.

У дітей з легкою та помірною інтелектуальною недостатністю спостерігається значна своєрідність емоційного та соціально-особистісного розвитку (зниження емоційної чутливості, здатності до емоційного наслідування, слабка реакція на все нове тощо). Затримується процес формування системи **МИ**, що є результатом ділової співпраці дорослого та дитини у предметній діяльності. Відтак виокремлення власного Я із системи **МИ** не лише затримується у часі, а й слабка виражено. Дитина практично не прагне самостійності і залишається байдужою до своїх досягнень.

Розумово відстала дитина недостатньо добре виокремлює ровесника як об'єкт взаємодії, що призводить до значного ускладнення процесу оволодіння засобами міжособистісної взаємодії, становлення партнерських взаємин. Такі діти живуть поряд, але не разом; усі питання вирішують з допомогою дорослого.

Недорозвинення особистісних новоутворень пояснюється не лише органічними порушеннями. Суттєву роль відіграє дефіцит емоційного і ділового спілкування з дорослим у віці немовляти та ранньому дитинстві. Через біосоціальні причини більшість дітей з інтелектуальною недостатністю, які вступають у дошкільні навчальні заклади, відзначаються недорозвиненням емоційної та комунікативної поведінки, предметних дій, пізнавальних функцій руки, мовлення, Я-позиції, прагнення до самостійності, потреби у схваленні та підтримці з боку дорослого, у співпраці з ним (Є. Єкжанова, Є. Стребелева).

Ось чому корекційна робота щодо соціально-особистісного розвитку передусім має бути спрямована на формування у дитини образу Я, Я-свідомості; відкриття ровесника, сприймання його на позитивній емоційній основі та навчання способів взаємодії; розвиток різних форм спілкування; формування соціальних уявлень і, відповідно, різних видів соціальних відносин; розвиток здатності моделювати ці відносини у різних видах діяльності; розвиток довільності, елементарних навичок планування та контролю.

Таким чином, метою виховання дітей на зазначеному етапі розвитку є формування у них соціальної компетентності, профілактика дезадаптивних форм поведінки, що сприятиме забезпеченню успішної подальшої адаптації до соціального середовища та навчання у школі.

Програму "Формування соціальних навичок" розроблено за новою структурою, що передбачає окреслення не лише предметного змісту навчання та виховання (розділ "Зміст навчання та виховання"), а й видів діяльності вихованців (відповідних умінь і навичок), спрямованих на його засвоєння (розділ "Орієнтовні показники розвитку"). У змісті програми також розкрито спрямованість корекційної роботи, оскільки корекційно-розвивальна лінія є неосдмінним складником процесу виховання загалом, принципово важливим компонентом змісту спеціальної освіти (розділ "Спрямованість корекційно-розвивальної роботи").

Зміст навчання та виховання спрямовано на вирішення таких **основних завдань**:

- формування у дитячій системі елементарних знань та уявлень про себе та соціум загалом, розвиток життєвої компетентності;
- формування навичок саморегуляції поведінки, опанування різних видів взаємодії з довкіллям;
- формування способів засвоєння соціального досвіду взаємодії з людьми та предметним світом;
- подолання небажаних особистісних проявів і форм поведінки у взаєминах з довколишніми та попередження вторинних відхилень у поведінці та розвитку особистості загалом;
- створення комфортних умов, що сприяли б відкритому виявленню емоцій та почуттів різними соціально прийнятними способами.

Для дітей з помірною розумовою відсталістю зміст програми добирають індивідуально, залежно від психофізичних можливостей кожної дитини.

На першому році навчання основна увага спрямовується на адаптацію кожної дитини до умов дошкільного навчального закладу та профілактику дезадаптивних форм поведінки. Основний зміст роботи передбачає формування уявлення про себе та свою сім'ю; потреби у спілкуванні та спільних діях із дорослими й ровесниками та відповідних навичок; стимулювання потреби в мовленнєвих висловлюваннях з метою спілкування та пізнання довкілля; вміння дотримуватися елементарної мовленнєвої інструкції; здатності адекватно реагувати на виконання основних режимних моментів.

Основний зміст роботи **на другому році** навчання спрямовується на засвоєння дітьми способів дій із предметами довкілля, а також організацію спільної діяльності з дорослим та однолітками.

На третьому році перебування дитини в дошкільному навчальному закладі здійснюється робота з емоційно-особистісного розвитку, формування адекватної самооцінки, вдосконалення усвідомленого розуміння зверненого мовлення та словесної інструкції, розвиток початкових форм моральних мотивів поведінки.